

Svar på remiss av SOU 2024:50 Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn

Habo kommun har valt att yttra sig över de delområden som beskrivs i betänkandets sammanfattning på sidorna 21 till 36.

De riktade statsbidragen

Enligt kommittébetänkandet ska principen vara att statsbidrag som går till verksamhet för vilken kommuner och regioner är ansvariga som huvudregel ska vara generella. Kommittén föreslår att 17 riktade statsbidrag ska inordnas i det generella statsbidraget till kommunsektorn. I betänkandet beskrivs fyra utformningskriterier som ska vara vägledande för regeringen vid utformningen av nya riktade statsbidrag.

Habo kommun instämmer i kommitténs förslag men menar dock att än fler riktade statsbidrag borde inordnas i det generella statsbidraget. De riktade statsbidragen har flera negativa effekter för kommuner och regioner. Bland annat påverkar de det kommunala självstyret på ett icke obetydligt sätt. Ekonomi- och verksamhetsstyrning försvåras avsevärt

Inkomstutjämnningen

I den del av kommitténs förslag som rör inkomstutjämnning väljer Habo kommun att inte lämna något yttrande.

Habo kommun ställer sig bakom syftet med inkomstutjämnningen som innebär att det skapas likvärdiga ekonomiska förutsättningar i kommuner och regioner trots skillnader i skattekraft.

Kostnadsutjämnningen

Grunden för kostnadsutjämnningen är att offentliga tjänster kostar olika mycket att tillhandahålla beroende på kommunernas struktur. Tanken är att systemet för kostnadsutjämnning ska kompensera för opåverkbara strukturella

förhållanden. Utjämningskommittén föreslår ett flertal förändringar inom modellen för kostnadsutjämnningen.

Habo kommun ställer sig bakom principerna för kostnadsutjämnningssystemet – utjämnning av strukturella kostnadsskillnader mellan kommuner och mellan regioner. Kommitténs förslag innebär dock stora förändringar under kort tid, ytterligare komplexitet och bristande förutsägbarhet. Habo kommun anser att förslagen bör utredas ytterligare.

Habo kommun förlorar 975 kr per invånare enligt kommitténs förslag varav förändringar i beräkning avseende socioekonomi och gleshet står för 569 kr respektive 111 kr. Posten övrigt påverkar kommunen negativt med 295 kr.

För 2023 var den totala nettokostnadsavvikelsen (exklusive LSS) för Habo kommun + 0,8 procent, för 2022 var den – 0,1 procent och för 2021 var den totala nettokostnadsavvikelsen + 0,1 procent. På totalnivå har Habo kommun befunnit sig relativt nära de förväntade kostnaderna. Kommunen har stort fokus på kostnadskontroll och bedriver ingen vidlyftig verksamhet på något sätt. Att då tvingas skära ned i verksamheten i stor omfattning alternativt höja skatten går bland annat emot kommitténs tilläggsuppdrag om att ge förslag på åtgärder för att motverka höga och ökande skattesatser.

I de nuvarande förskole-, grundskole- och gymnasiemodeller finns en kompensation för befolkningsförändringar, som ska hantera det faktum att nybyggda lokaler är dyrare i drift. Denna ersättning, med tydlig avsikt att kompensera kraftigt växande kommuner, föreslår kommittén ska tas bort. Det motiveras med att man inte lyckats påvisa något positivt samband mellan befolkningsökning och kostnader. Ofta tvingar en växande befolkning fram ett effektivare lokalutnyttjande, åtminstone i det kortare perspektivet, när fler elever måste hanteras i befintliga skollokaler vilket därmed ger lägre snittkostnader. I det längre perspektivet behöver kommunen dock öka lokalytan när volymerna fortsätter öka. Lokalkostnader har också tendensen att öka trappstegsvis när exempelvis en ny skola behöver tas i bruk. Det gör att dessa kostnadsökningar blir svåranalyserade med hjälp av de metoder som utredningen har använt sig av. I Habo kommun färdigställdes en ny förskola och en ny grundskola F-6 under 2023. Investeringsutgifterna motsvarade ca 14 000 kr per invånare.

LSS-utjämnningen

I kommitténs betänkande sägs att det fortsatt behövs en utjämnning för LSS-kostnader (Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade). Det finns

stora skillnader mellan kommuner när det gäller antal insatser och kostnaderna för insatserna. Kommittén har konstaterat att i systemet för LSS-utjämningen finns påverkbara faktorer främst i form av det så kallade personalkostnadsindexet. På grund av att indexet är påverkbart föreslår kommittén att personalkostnadsindexet tas bort från utjämningsmodellen. I utredningen föreslås att modellen kompletteras med två nya merkostnadskomponenter – högt strukturellt löneläge och övergripande administration.

Personlig assistans är en stor del av verksamheten inom LSS. De två senaste åren har personlig assistans utgjort 23 respektive 20 procent av bruttokostnaderna för LSS i Habo kommun. Personlig assistans enligt LSS bekostas av respektive kommun medan personlig assistans enligt SFB huvudsakligen bekostas av staten. Fördelningen mellan de olika insatserna har stor påverkan på kommunens kostnad per brukare. Under den senaste femårsperioden, med undantag för 2022, har andelen med personlig assistans enligt LSS varit 35 procent i Habo kommun medan den har varit 27 procent i riket. Det finns data som pekar på att den omprövning av ärenden som Försäkringskassan i Jönköping gjorde under andra delen av 10-talet var mer omfattande än vad som var fallet för riket som helhet.

Habo kommun anser att förändringen av LSS-utjämningen inte är lämplig att genomföra innan huvudmannaskapet för personlig assistans övergått till staten.

Strukturbidraget

Kommittén föreslår att det nuvarande strukturbidraget tas bort och ersätts med ett bidrag för svagt befolkningsunderlag och ett fast införandebidrag.

Habo kommun väljer att inte lämna något yttrande i denna del.

Införandebidraget

Med anledning av att förslaget till nytt utjämningsystem beräknas få stor påverkan på enskilda kommuner och regioner föreslår kommittén att införandebidrag tillämpas för att förändringarna ska kunna ske successivt.

Habo kommun instämmer med kommittén om behovet av införandebidrag men menar att med tanke på de mycket stora konsekvenser införandet får för enskilda kommuner borde införandeperioden vara längre för såväl det kommunalekonomiska utjämningsystemet som för LSS-utjämningen. Det måste finnas rimlig tid att anpassa sig till starkt förändrade förutsättningar.

Effekter vid sammanläggningar

Utjämningskommittén ska enligt direktiven bedöma om utjämningsystemets omfördelningseffekter vid sammanslagningar av kommuner respektive regioner är ändamålsenlig och vid behov föreslå förändringar av systemet. Kommittén har lämnat förslag till förändring.

Habo kommun väljer att inte lämna något yttrande i denna del.

Samlade ekonomiska effekter

I kommitténs betänkande beskrivs de samlade ekonomiska effekterna av de presenterade förslagen. Förändringarna, exklusive LSS, varierar från + 4 503 kr i Dorotea till – 1 500 kr per invånare i samtliga kommuner som erhåller ett fast införandebidrag. Kommittén för i betänkandet ett resonemang kring hur kommuner och regioner påverkas och konstaterat att vissa kommuner påverkas i stor utsträckning.

För Habo kommun innebär de föreslagna förändringarna, inklusive LSS, efter införandeperioden och baserat på 2024 års uppgifter, att den ekonomiska situationen skulle försämrats med ca 16,5 mnkr per år. Detta motsvarar en skatthöjning på nästan 50 öre. Eller i verksamhetstermer – all skolhälsovård, all kuratorsverksamhet, all biblioteksverksamhet och hälften av kulturskolan. Det kan också beskrivas med resurser motsvarande mer än en fjärdedel av all hemtjänstverksamhet eller hälften av verksamheten inom individ- och familjeomsorg.

Kommunen prioriterar redan idag de lagstadgade kärnverksamheterna och det finns mycket begränsat utrymme för andra satsningar. I kommunen finns det t ex ingen simhall, ishall eller kulturhus. Enligt vår egna bedömning drivs verksamheterna i vår kommun effektivt. Vi har stort fokus på att alla enheter ska bedriva sin verksamhet inom budget. Det är endast i undantagsfall som enheter och förvaltningar inte håller sina budgetar. Vid avvikelser ska berörd enhet upprätta åtgärdsprogram som sedan följs kontinuerligt på kommunstyrelsenivå.

Kommunen har under ett flertal år vuxit snabbt vilket har gjort att stora investeringar har varit nödvändiga att göra inom framförallt grundskola och förskola. Den snabba expansionen har också gjort att kommunens reningsverk inte har tillräcklig kapacitet. Ett projekteringsarbete har påbörjats och investeringsutgifterna beräknas överstiga 300 mnkr. Nu ska investeringar i VA-anläggningar finansieras av VA-kollektivet men drabbar ändå kommunens finansiella situation och det kan också bli nödvändigt att skjuta till medel från

skattekollektivet. I tabellen nedan visas de fem kommuner som har investerat mest per invånare de tre senaste åren.

Kommun	2021	2022	2023	Sum
Kiruna	49 371	55 245	28 472	133 089
Laxå	1 474	1 727	75 021	78 222
Åre	17 341	45 589	4 469	67 400
Habo	11 108	17 681	24 498	53 287
Filipstad	14 147	22 244	16 513	52 904

Uppgifterna avser investeringar per invånare under åren 2021-2023 och är hämtade från Kolada.

Habo kommun har enligt tabellen ovan varit den kommun som har den fjärde största investeringsnivån räknat per invånare den senaste treårsperioden. Med hänsyn till den ovan beskrivna investeringen i reningsverk beräknas den höga investeringsnivån bli kvar.

Habo kommun har redan idag en hög skattesats (22:17) och skulle vid en höjning hamna väsentligt högre än flera närliggande kommuner.

Kommitténs förslag innebär stora förändringar under kort tid, ytterligare komplexitet och bristande förutsägbarhet. Habo kommun anser mot bakgrund av ledorden för utredningen och de ovan beskrivna konsekvenserna för en enskild kommun att förslagen bör utredas ytterligare. Vidare menar Habo kommun att det inte är tillräckligt att enbart ta hänsyn till kommunernas resultat vid utvärdering och jämförelse. Ett bredare grepp där kassaflöde är centralt är mer relevant.

Skattesatserna

I enlighet med tilläggsdirektiv finns i betänkandet analyser orsaker till skillnader i skattesatser mellan kommuner respektive mellan regioner. Kommittén har lämnat förslag på åtgärder för att motverka höga och ökande skattesatser i kommuner och regioner.

Habo kommun väljer att inte lämna något yttrande i denna del.

Avslutning

Habo kommun vill avslutningsvis lyfta fram följande punkter efter att ha tagit del av utjämningskommitténs betänkande.

- *Stabilitet – Kostnadsutjämningsutredningen lämnade sitt betänkande i oktober 2018. Utjämningskommittén fick sitt uppdrag i april 2022 – bara 3,5 år senare. Detta kan knappast tas till intäkt för stabilitet. Att*

föreslå så stora förändringar som utjämningskommittén har gjort i ett system som borde vara långsiktigt och förutsägbart ger inte de bästa förutsättningarna för kommunerna att vara långsiktiga och planera för framtiden. Kommitténs förslag innebär fullt genomförda alldeles för stora förändringar.

- Enkelhet – Det går inte att med bästa vilja i världen påstå att utjämningsystemet går mot ökad enkelhet. Tendensen är snarare att systemet blir alltmer komplext och svåröverskådligt för varje gång det ses över. Utjämningsystemet behöver bli väsentligt enklare - för närvarande är det i det närmaste ogenomträngligt.*
- Opåverkbarhet, träffsäkerhet och sunda incitament – Det är nödvändigt att utjämningsystemet är opåverkbart, har en hög träffsäkerhet och sunda incitament. Efter att ha tagit del av betänkandet och tidigare erfarenheter är det svårt att komma ifrån att ekonomiskt ansvarsfulla kommuner är förlorare i relativa termer i utjämningsystemet medan kommuner med ett mindre ansvarsfullt beteende blir vinnare.*

Kommunledningsförvaltningen

Johan Bokinge
Ekonomichef